

ЕТНОСТЕРЕОТИПИ В МІЖЕТНІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ

О.М. Корнієнко, доцент

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Однією з особливостей національної культури є її здатність відтворення своєрідних стереотипів поведінки масового та індивідуального характеру. «Під стереотипами поведінки розуміються стійкі, регулярно повторювані форми поведінки. Це свого роду штампи, шаблони, зразки поведінки, які прийняті в тій чи іншій культурі» [3,13].

Формування національних особливостей особистості відбувається у зв'язку з постійним перебуванням індивіда у даному національному середовищі, де складна система національних традицій, звичок, норм і оцінок виступає силою, яка корегує, направляє поведінку індивідів, впливає на їх відношення, смаки, погляди, на весь устрій життя. Включаючись до внутрішньо-національної системи соціальних відношень, індивід застає в готовому вигляді конкретні умови свого життя зі всіма елементами конкретно-історичної своєрідності. Соціально-побутові життєві умови нації, стандартизовані завдяки наявності спільної мови, розповсюдження звички, асоціації, особливості виховання і оцінок, сприяють виникненню типово національних способів поведінки.

Етностереотипи формуються, а головне реалізуються в системі цінностей і способі життя. Форми репрезентації етностереотипів можуть бути різні, але найбільш доступні фіксації і науковому спостереженню-система правил поведінки та структура ціннісних орієнтацій. Адже уявлення про свій і чужі народи (етнічні автостереотипи і стереотипи), які складаються у ході міжетнічного спілкування, не просто сумують ті чи інші їх риси, але й виражають ціннісне відношення до них. Навіть простий опис окремих етнічних спільностей може утримувати оціночні моменти.

Відображуючи намагання відокремити себе з певних спільнот, стереотипні уявлення про інші етноси часто складаються із тих характеристик, які вважають даний етнос негідним і протиставляє своїм поняттям про честь, моральну красу та інш. Те, що стосується свого народу, називається розумною економією, стосовно інших може називатися жадністю. Тобто важливою особливістю етностереотипу є його певна етноцентричність, завдяки якій виникають образи, уявлення, а іноді і цілі теорії, на користь свого народу, нації [2]. Тому слід говорити про етностереотип як суб'єктивне утворення.

У зв'язку з цим викликає критичне зауваження думка Ю.В.Бромлея

про те, що «етнічні стереотипи виконують важливу функцію, визначаючи поведінку людини і допомагаючи їй орієнтуватися у незвичній ситуації» [2,182], а саме, що стереотипи допомагають орієнтуватися у «незвичайній ситуації». Як нам здається, у незвичайних обставинах, нестандартних ситуаціях, стереотипи (стандартизовані утворення) не спрацьовують і не допомагають, а навпаки заважають людині орієнтуватися у новій непередбаченій стереотипом ситуації і відповідно адекватно реагувати на неї. Особливо у кризові моменти, консолідуючи «своїх», етностереотипи в такій же мірі диференціюють «чужих». Тому, вказуючи на певну позитивно-конструктивну роль етностереотипів у збереженні традиційних рис і особливостей національної культури, не можна не відмітити негативну рису всякого стереотипу, якщо він живиться почуттями зневаги і зарозумілості до інших етносів. Являючись своєрідним кодом етнічного, стереотип завжди спрощує реальність, в певній мірі ідеалізує, і навіть міфологізує її. Негативні, деструктивні сторони етностереотипних реакцій частіше проявляють себе в кризових ситуаціях і як правило, призводять до етнічних, національних конфліктів, які у свою чергу обертаються насильством і кровопролиттям.

Система традиційних норм, звичаїв, традицій, яка забезпечує відтворення етнічних стереотипів, зараз переживає кризу. В умовах соціальної динаміки, яка визначається факторами соціально-економічного і науково-технічного прогресу, пов'язаної з корінними змінами основ життєдіяльності суспільства і особистості, проходить зміна традиційних етностереотипів, в рамках яких відбувалася первинна соціалізація і, в цьому значенні, етнізація особистості. Проте суспільство починає усвідомлювати, або хоча б відчувати, що побудований за технократичними проектами світ втрачає останні крихти своєї звеличеної доцільності. Тому виникає необхідність відновлення та актуалізації традиційно-світоглядного ядра, що є у кожній національній культурі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. - М.: Наука, 1983. - 412 с.
2. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. - Л.: Из-во ЛГУ, 1989. - 496 с.
3. Этнические стереотипы поведения. /Под ред. А.К.Байбурина. - Л.: Наука, 1985. - 325 с.

Екзистенційні та комунікативні питання управління: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 23-25 січня 2014 р. - Суми: Сумський державний університет, 2014. - Ч.1. – С. 121-122.